

ВІДГУК ОПОНЕНТА

**доктора економічних наук, професора Власенко Тетяни Анатоліївни
на дисертаційну роботу Кухара Олександра Васильовича
на тему «Механізми управління економічною безпекою
аграрних підприємств: теорія, методологія, практика»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

Актуальність теми дослідження. Підвищення економічної ефективності вітчизняних аграрних підприємств, набуття відтворювальними процесами розширеного характеру та успішна реалізація моделі сталого розвитку можливі лише за умови певної стабільності економічних умов здійснення основної діяльності. При цьому динамічність зовнішнього середовища та інертність внутрішнього зумовлюють необхідність застосування системних заходів захисту ресурсів, процесів та результатів діяльності підприємств з метою дотримання їх економічної безпеки. Цінова нестабільність цільових ринків сільськогосподарської продукції, несприятливий для підприємств-товаровиробників характер конкурентних взаємовідносин, високий ступінь залежності економічних результатів діяльності від цін на ресурси, недосконалість менеджменту суб'єктів економічних відносин, воєнно-політичні виклики зумовлюють необхідність побудови комплексних та ефективних систем управління економічною безпекою аграрних підприємств, які б дозволяли ефективно реалізовувати можливості підприємств щодо підвищення їх конкурентоспроможності та економічної ефективності їх діяльності. Зважаючи на це, актуальність представленої до захисту дисертаційної роботи О.В. Кухаря не викликає сумнівів.

Представлене дисертаційне дослідження пов'язане з виконанням науково-дослідних тем Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за темами «Організаційно-економічні та

технологічні засади підвищення ефективності виробництва і реалізації продукції в умовах формування інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0111U005203, 2011-2015 рр.) та «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), а також науково-дослідної теми Інституту тваринництва Національної академії аграрних наук України «Ідентифікувати сценарії та процедури відновлення виробничо-технологічного, агроекологічного та інноваційно-інвестиційного потенціалу молочного скотарства на деокупованих територіях» (номер державної реєстрації 0124U001624, 2024-2025 рр.), в межах якої дисертантом обґрунтовано теоретико-методологічні основи економічної безпеки та прикладні засади управління економічною безпекою аграрних підприємств.

Таким чином, конкретизація напряму дослідження та вибір теми дисертації Кухаря О.В. свідчить про актуальність та своєчасність останньої.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Якісний аналіз дисертації свідчить, що здобувачем виконане достатньо глибоке вивчення теоретичного базису наукової проблеми розробки теоретично-методологічних, методичних та прикладних засад, а також практичних рекомендацій раціоналізації управління економічною безпекою аграрних підприємств в контексті підвищення економічної ефективності їх діяльності, нормалізації відтворювальних процесів та стабілізації розвитку. Список використаних джерел налічує 252 найменування, серед яких наявні праці провідних вчених з проблемних питань економічної теорії, аграрної економіки, економічного захисту суб'єктів господарювання, менеджменту, нормативні, законодавчі та аналітичні матеріали.

Для дисертації характерний системний підхід, вдале визначення мети дослідження та комплексне вивчення проблемних питань обраної теми. Розв'язання конкретних завдань здійснювалось на основі обґрунтованого вибору окремих інструментів сучасної методології наукового дослідження. Висновки,

пропозиції та рекомендації ґрунтуються на результатах критичного аналізу, відповідних аналітичних і статистичних даних, є достатньо повними та аргументованими. Зміст дисертації відповідає її темі, а вдала структуризація сприяла дотриманню логічної послідовності розв'язання завдань та висвітленню отриманих результатів, що забезпечило досягнення поставленої мети. Розроблені автором рекомендації пройшли виробничу апробацію і підтверджені довідками про впровадження результатів дослідження.

Отже, винесені на захист наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації дисертанта є достатньо обґрунтованими і достовірними.

Ступінь новизни наукових положень. Наукова новизна дисертаційної роботи Кухаря О.В. полягає в отриманні нового вирішення наукової проблеми наукової проблеми розробки теоретично-методологічних, методичних та прикладних засад управління процесами дотримання економічної безпеки аграрних підприємств в контексті підвищення економічної ефективності їх діяльності, нормалізації відтворювальних процесів та стабілізації розвитку.

Найбільш важливими результатами, що характеризуються новизною і розкривають повноту і зміст дисертаційного дослідження є: виконане вперше обґрунтування інтегрованої концепції управління процесами дотримання економічної безпеки аграрних підприємств, яка базується на принципах відстеження станів, що визначаються як безпечні або небезпечні, активізації управлінських механізмів, впровадженні необхідних інструментів та створенні складної, дворівневої структури управління, яка включає підсистеми, що займаються ідентифікацією поточних станів і реалізацією стратегій для нейтралізації потенційних загроз; вперше ідентифіковані методологічні принципи управління економічною безпекою аграрних підприємств, які ґрунтуються на систематичному моніторингу, який передбачає застосування методів оцінювання фінансової стабільності, виявлення ключових тенденцій у розвитку економічного потенціалу підприємств, визначення стратегічних напрямів, вибір стратегічних альтернатив, формування стратегій і розробку управлінських рішень для забезпечення економічної безпеки аграрних

підприємств; обґрунтоване вперше структурування процесу дотримання економічної безпеки аграрних підприємствах шляхом визначення зовнішніх факторів та викликів, що впливають на вказані процеси з окремою ідентифікацією ключових компонент економічної безпеки, включно з інвестиційною, виробничою, науково-технічною, сировинно-ресурсною, фінансовою, енергетичною, кадровою, правовою та екологічною безпекою, а також встановленням зв'язку цих компонент з механізмами та інструментарієм управління дотриманням економічної безпеки аграрних підприємств.

В рубриках «удосконалено» та «набуло подальшого розвитку» ключовими з винесених на захист наукових положень є: запропонована автором архітектура інтегрованого механізму управління економічною безпекою аграрного підприємства, яка поєднує організаційний, економічний, фінансовий, страховий та ціновий механізми дотримання економічної безпеки; виконана в п'ятому розділі ідентифікація загроз економічної безпеки аграрних підприємств шляхом визначення їх змісту, форм прояву, причинно-наслідкових зв'язків між ними на засадах системності та синергії впливів на фінансово-економічний стан та поведінку підприємств; систематизація інструментарію управління економічною безпекою аграрних підприємств; розвиток наукового тлумачення поняття «система управління економічною безпекою аграрних підприємств» та структуризація її складових, компонент та елементів та інші положення.

Повнота викладення у відкритому друку наукових положень дисертації. Основні положення дисертаційної роботи Кухаря О.В. опубліковано 27 наукових працях, з них 13 одноосібних, в тому числі: 17 статей у вітчизняних наукових фахових виданнях з економічних наук, 4 статті у зарубіжних наукових періодичних виданнях, які індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та WoS, а також 6 публікацій в інших виданнях.

Винесені на захист положення наукової новизни та основні результати дисертаційного дослідження О.В. Кухаря з достатньою повнотою оприлюднені у відкритому друку. Вимоги щодо необхідної кількості статей у визначених типах видань дотримано. Зміст реферату та анотації відповідають змісту

дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Кухаря О.В. «Механізми управління економічною безпекою аграрних підприємств: теорія, методологія, практика» складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Дисертація містить 360 сторінок, в тому числі основний текст викладений на 328 сторінках. Перевірка на наявність та правомірність використання текстових запозичень з праць інших авторів без посилання на відповідні джерела, виконана за допомогою спеціальних програмних продуктів, показала відсутність подібних порушень принципів академічної доброчесності.

У першому розділі «Теоретичні основи управління економічною безпекою аграрних підприємств» систематизовано та розвинуто понятійно-категоріальний апарат досліджень процесів управління дотриманням економічної безпеки аграрних підприємств, впорядковано наукові підходи до вивчення вказаної проблематики з обґрунтуванням на цій основі концептуальних засад управління дотриманням економічної безпеки аграрних підприємств, визначено структурні, організаційно-правові та нормативні особливості дотримання економічної безпеки в діяльності аграрних підприємств.

У другому розділі «Методологічні засади управління економічною безпекою аграрних підприємств» обґрунтовано засади використання системного підходу до формування концепції управління економічною безпекою аграрних підприємств, визначено критерії оцінки їх економічно безпечного стану, принципи управління економічною безпекою на мікрорівні, методологію реалізації концепції раціонального управління економічною безпекою аграрних підприємств, встановлено роль та місце економічної безпеки аграрних підприємств у структурі економічної безпеки галузей, сфер та секторів національної економіки, а також сформовано систему методичних підходів до оцінки економічної безпеки аграрних підприємств.

У третьому розділі «Структурно-динамічні тенденції рівня управління економічною безпекою аграрних підприємств» досліджено особливості

державного регулювання для забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств, розроблено систему інструментів для управління їх економічною безпекою, а також визначено динамічні особливості використання цих інструментів в залежності від загроз зовнішнього середовища.

У четвертому розділі «Механізми управління економічною безпекою аграрних підприємств» визначено сутність та науково-прикладні основи стратегічного управління економічною безпекою аграрних підприємств, а також склад і суть механізмів управління з урахуванням різних факторів, що впливають на економічну безпеку аграрних підприємств.

У п'ятому розділі «Імплементация та розвиток інструментів управління економічною безпекою аграрних підприємств» розроблено модель моніторингу економічної безпеки аграрних підприємств та процедури генерування управлінських рішень за результатами її застосування, ідентифіковано процедури реагування на інвестиційні, структурні, функціональні та цінові загрози економічній безпеці аграрних підприємств.

Дисертація Кухаря Олександра Васильовича «Механізми управління економічною безпекою аграрних підприємств: теорія, методологія, практика» за змістом відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Обсяг та оформлення дисертації є такими, що відповідають вимогам МОН України.

Практична цінність результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження характеризуються практичною значущістю в контексті можливості їх застосування аграрними підприємствами та органами державного управління агропромисловим розвитком в процесі формування та вдосконалення політики дотримання економічної безпеки аграрних підприємств, при розробці конкретних програм та проектів в аграрній сфері. Ступінь впровадження рекомендацій автора та окремих результатів дисертаційного дослідження підтверджено відповідними документами.

Зауваження до дисертаційної роботи. Не дивлячись на достатньо

високий теоретично-методичний рівень підготовки дисертаційної роботи необхідно звернути увагу на наявні в ній окремі дискусійні положення:

1. Поза увагою автора залишилося розмежування понять «економічна безпека підприємства» та «економічний захист підприємства», що могло певною мірою вплинути на отримані теоретичні результати дослідження.

2. Дискусійним є розгляд організаційного, економічного, фінансового, страхового та цінового механізмів в складі загального механізму управління економічною безпекою аграрних підприємств (рис. 4.1, С. 230 дисертації). На нашу думку, доречніше було б класифікувати їх як компоненти останнього, а не як окремі механізми, з більш чіткою формалізацією зв'язків між елементами цих компонент, адже не всі вони є задіяними в контексті забезпечення економічної безпеки.

3. Застосована автором критеріальна основа систематизації інструментарію управління економічною безпекою аграрних підприємств (розділи 4 та 5 дисертації) потребує подальшої систематизації з огляду на пріоритетність застосування визначених інструментів.

4. Представлена на рис. 3.2 (С. 154 дисертації) схема економічного механізму державної підтримки аграрних підприємств є надто загальною та такою, що не відображає результати конкретизації суб'єктів опосередкування впливу регуляторних заходів та очікувані ефекти для підприємств-суб'єктів регулювання.

5. В дисертації автор надто ідеалізує роль та значення інтегрованих утворень холдингового типу для розвитку вітчизняного аграрного виробництва при розгляді інтеграційного інструментарію управління економічною безпекою (С. 245-253), адже не повною мірою в дослідженні враховані агроекологічні та соціальні наслідки діяльності вказаних об'єднань.

Вказані зауваження відображають власну наукову позицію опонента і не заперечують можливості існування авторського бачення шляхів вирішення проблемних питань при розв'язанні завдань дисертаційного дослідження.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України.
Дисертація Кухаря Олександра Васильовича «Механізми управління економічною безпекою аграрних підприємств: теорія, методологія, практика» за змістом і оформленням відповідає вимогам пп. 7, 8 та 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 року № 1197, а її автор – Кухар Олександр Васильович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки підприємства
та організації бізнесу

Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

Тетяна ВЛАСЕНКО